

TÜRK HUKUKU İLE MUKAYESELİ OLARAK ROMA HUKUKU'NDA İNTİFA BENZERİNİN (*QUASI USUSFRUCTUS*) ÖZELLİKLERİ

Bengi Sermet SAYIN KORKMAZ*

ÖZ

Roma Hukuku'nda eşyalar kullanımları bakımından tüketilebilen eşyalar (res quae usu consumuntur) ve tüketilemeyen eşyalar (res quae usu non consumuntur) olarak sınıflandırılmıştır. Tüketilebilen (consumtabilia) eşyalar; ekonomik değerlerinden yararlanılması tüketilmeleri ya da elden çıkarılmaları ile mümkün olan eşyalardır. Tüketilebilen eşyalar-tüketilemeyen eşyalar ayrımı özellikle intifa hakkında önem kazanmaktadır. İlk dönemlerde sadece tüketilemeyen eşyalar üzerinde intifa hakkı kurulabiliyordu; Principatus Dönemi'nin başlarında kabul edilen bir senatus consultum'la muayyen mal vasiyeti (legatum) ile bırakılan eşyaların tamamı üzerinde intifa hakkının geçerli olacağı kabul edilmiştir. Bu tür eşyalar üzerinde tanınan bu hak "intifa benzeri" (quasi ususfructus) olarak ifade edilmektedir. Türk Hukuku'nda da tüketilebilen eşyalar üzerinde genel bir intifa hakkı kurulamamakta ve "gerçek olmayan intifa" kurulabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Roma Hukuku, intifa hakkı, tüketilebilen eşya, intifa benzeri, gerçek olmayan intifa.

PROPERTIES OF *QUASI USUFRUCT* (*QUASI USUSFRUCTUS*) IN ROMAN LAW AS COMPARATIVE WITH TURKISH LAW

ABSTRACT

In Roman Law, goods are classified as consumable goods (res quae usu consumuntur) and non-consumable goods (res quae usu non consumuntur). Consumable goods; utilizing their economic values are goods that can be consumed or disposed. The distinction between consumable goods and non-consumable goods is particularly important about usufruct. While the right to usufruct can only be established on non-consumable goods in the first periods; it has been accepted that the right of usufruct would be valid on the consumable goods by senatus consultum

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, e-posta:bengi.korkmaz@hbv.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-9400-5114.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.775474

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 02/04/2020

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 22/07/2020

with a specific will (legatum) in Principatus period. This right granted on such goods is expressed as quasi usufruct (quasi ususfructus). It cannot be established an ordinary usufruct on consumable goods and an "unreal usufruct" can be established in Turkish Law.

Key Words: Roman law, right of usufruct, consumable good, quasi usufruct, unreal usufruct.

GİRİŞ

İrtifak hakları, başkasına ait eşyalar üzerinde kurulan ve tarih bakımından en eski sınırlı ayni haklardır. İrtifak hakkı ile başkasına ait bir mülkiyet hakkı sınırlanmakla birlikte, hak sahibine de başkasına ait bir eşyadan sınırlı olarak yararlanma yetkisi verilmektedir. Bir diğer ifadeyle irtifak hakkı, bir eşya üzerinde kullanma ve yararlanmaya katlanmayı ya da mülkiyetin sağladığı bazı hakların kullanılmasından kaçınmayı gerektiren bir ayni haktır. Roma Hukuku'nda irtifak hakları ayni irtifaklar ve şahsi irtifaklar olarak sınıflandırılmaktadır.

Ayni irtifak; taşınmazlar üzerinde kurulabilen bir sınırlı ayni haktır. Şahsi irtifaklar ise hem taşınmazlar hem de taşınırlar üzerinde kurulabilmekle birlikte, kişiler lehine kurulmaktadır. Bu bağlamda, intifa hakkı, kullanma hakkı, kullanmasız semerelerden yararlanma hakkı, sükna hakkı ve kölelerin hizmetlerinden yararlanma hakkı şahsi irtifaklar arasında yer almaktadır.

Şahsi irtifaklar grubunda yer alan intifa hakkı, başkasına ait taşınır ya da taşınmaz bir eşyanın niteliğini ve ekonomik işlevini değiştirmeden kullanma ve ondan yararlanma yetkileri verir. Roma'nın ilk dönemlerinde intifa hakkı kural olarak tüketilemeyen, misli olmayan, maddi nitelikli ve semere veren eşyalar üzerinde kurulabiliyordu.

Principatus Dönemi'nde; taşınır-taşınmaz, maddi-maddi olmayan, tüketilen-tüketilemeyen, semere veren-semere vermeyen ayrımı yapılmaksızın her türlü eşyanın vasiyet yoluyla intifa hakkına konu olabileceği hükme bağlanmıştır. Tüketilebilen eşyalar üzerinde intifa hakkının kurulabileceğinin kabul edilmesiyle birlikte, "intifa benzeri" (*quasi ususfructus*) olarak ifade edilen yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Roma Hukuku'nda olduğu gibi Türk Hukuku'nda da tüketilebilen eşyalar üzerinde intifa hakkı kurulabilmesine

ilişkin düzenlemeler bulunmakta ve bu hukuksal durum “gerçek olmayan intifa” kavramıyla ifade edilmektedir.

Türk Hukuku’yla mukayeseli olarak Roma Hukuku’nda intifa benzerinin (*quasi ususfructus*) özelliklerini konu alan bu çalışma beş ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci ana başlıkta intifa hakkının tarihçesi ele alınmış, ikinci ana başlıkta intifa benzerinin ortaya çıkış sebepleri ve kurulması incelenmiştir. İntifa benzerinin konusunun incelendiği üçüncü ana başlığın ardından, dördüncü ana başlıkta intifa benzerinin hüküm ve sonuçları ele alınmıştır. Son ana başlıkta ise Türk Hukuku’nda tüketilebilen eşya üzerinde kurulan intifa hakkına yer verilmiştir.

Çalışmanın metodolojisi ile ilgili olarak öncelikle intifa hakkının tarihçesi ele alınmış ve esas olarak intifa benzeri konusuna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, Roma Hukuku’nda intifa benzerinin kurulması, konusu ve hükümleri bağlamında intifa benzerinin özellikleri hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Roma Hukuku’nun Türk Hukuku üzerindeki etkisini açıklayabilmek amacıyla, konuya ilişkin Türk Hukuku’ndaki düzenlemeler ele alınarak mukayeseli bir inceleme yapılmıştır.

I. İNTİFA HAKKININ (*USUSFRUCTUS*) TARİHÇESİ

Roma hukuk tarihine bakıldığında şahsi irtifakların, aynı irtifaklardan daha sonra düzenlendiği görülmekle birlikte, en önemli şahsi irtifakın intifa hakkı (*ususfructus*) olduğu kabul edilmektedir. Roma Hukuku’nda intifa hakkı; başkasına ait şeyi kullanmak ve ona zarar vermeden semeresine malik olmak hakkı olarak tanımlanır¹. Bir diğer ifadeyle intifa hakkı, başkasına ait taşınır ya da taşınmaz bir eşyanın niteliğini ve ekonomik işlevini değiştirmeden kullanma ve ondan yararlanma yetkileri veren bir şahsi irtifaktır. Bu hak, yapılan tanımdan da anlaşıldığı gibi hak sahibine iki temel yetki sağlar. Bu yetkiler, kullanma (*usus*) ve yararlanmadır (*fructus*). Üzerinde intifa hakkı kurulan eşyanın malikinde sadece tasarrufta bulunma yetkisi (*abusus*) kalmakta ve bu hukuksal durum çıplak mülkiyet (*nuda proprietas*)² olarak

¹ DI MARZO, s. 262; HONSELL, s. 75; KASER, s. 121; KASER /KNÜTEL, s. 144; LEA-GE, s. 180.

² Roma Hukuku’nda mülkiyet kendi eşyasını ve onun semerelerini kullanma, hatta tüketene kadar kullanma hakkı (*ius utendi fruendi et abutendi re sua*) olarak tanımlanır. Bu bağlamda mülkiyet hakkının malike üç yetki verdiği sonucuna varılır. Bu yetkiler kullanma yetkisi (*ius utendi*), semerelerden yararlanma yetkisi (*ius fruendi*) ve eşya üzerinde tasarrufta bulunma yetkisidir (*ius abutendi*). İntifa hakkı kurulduğunda malik sadece, *ius abutendi*’ye sahip olduğu için bu hukuksal durum “çıplak mülkiyet” (*nuda proprietas*) olarak ifade edil-

ifade edilmektedir³. İntifa hakkı, hak sahibine sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Bu nedenle devredilemeyen ve mirasçılara geçmeyen bir hak olarak tanımlanır⁴. Bu ifadelere çeşitli metinlerde rastlanmaktadır:

D.7.1.1 Paulus

“*Usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia*”.

D.7.1.1 Paulus

“İntifa hakkı mahiyetini muhafaza ederek, başkasına ait eşyayı kullanma ve semerelerinden yararlanma hakkıdır”.

Iust.Ins 2.4. pr.

“*Ususfructus est ius alienis rebus utendifruendi salva rerum substantia. est enim ius in corpore: quo sublato et ipsum tolli necesse est*”.

Iust.Ins 2.4. pr.

“İntifa hakkı başkasına ait şeyleri, mahiyetleri mahfuz kalmak üzere, kullanmak ve semerelerinden yararlanmaktır”.

Roma Hukuku'na ilişkin kaynaklarda intifa hakkının doğuşunun M.Ö. 3. yüzyıla dayandığı ifade edilmekle birlikte, bu dönemlerde intifa hakkının kural olarak tüketilemeyen, misli olmayan, maddi nitelikli⁵ ve semere veren eşyalar üzerinde kurulabildiğinden söz edilmektedir⁶. İntifa hakkının ortaya çıkışı ise *manus*⁷ işlemi yapılmayan evliliklerle ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Bu

mektedir. (ERDOĞMUŞ, s. 37; UMUR, 1999, s. 415 vd.).

³ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 254 vd.; KASER/KNÜTEL, s. 143; LEAGE, s. 180.

⁴ KASER, s. 122.

⁵ Roma Hukuku'nda M.S. 2. yüzyılda *Gaius* tarafından doğal nitelikleri bakımından eşyaların, maddi eşyalar (*res corporales*) ve maddi olmayan eşyalar (*res incorporales*) olmak üzere temel bir sınıflandırmaya tabi tutulduğu görülmektedir. Dolayısıyla aynı hakların konusunu oluşturabilen eşyalar maddi eşyalardır. Bunun sebebi, üzerinde hâkimiyet kurulabilen eşyaların aynı hakların konusunu oluşturabileceği düşüncesidir. Bu düşünceye paralel olarak mülkiyet hakkı da bir eşya üzerindeki hâkimiyeti ifade etmektedir. (PIERRE, s. 248).

⁶ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 257 vd.; KASER/KNÜTEL, s. 143; KÜÇÜKGÜN-GÖR, 1998, s. 31; ROBY, s. 488; UMUR, 1999, s. 486.

⁷ *Conventio in manum* işlemlerinden birisinin yapılmasıyla *manus*; evli kadının üzerinde kocasının kurmuş olduğu hâkimiyeti, kocası bir aile babasının hâkimiyeti altında ise aile babasının uyguladığı hâkimiyeti ifade eden bir kavramdır. *Conventio in manum* ile kadının kendi ailesiyle olan bağları kesilir ve varsa malvarlığı kocasına, kocası hâkimiyet altında ise aile babasına intikal ederdi. *Manus* altına girmediği takdirde, kocasının ailesine dahil

bağlamda, *manus*'suz evliliklerde kadınlar kocalarının ölümünde kanunen mirasçı olamadıklarından, geçimlerini sağlayabilmeleri ve mevcut yaşam standartlarını koruyabilmeleri için kocaları tarafından vasiyetler yapılarak, hayatları boyunca yararlanmaları amacıyla bazı eşyalar üzerinde vasiyet yoluyla intifa hakkı kurulmaya başlanmıştır. Daha sonra sağlararası hukuki işlemler yoluyla da intifa hakkının kurulmasına imkân tanınmış ve böylece intifa hakkının uygulama alanı genişletilmiştir⁸.

Roma Hukuku'nda intifa hakkının kurulması genellikle muayyen mal vasiyeti yoluyla olmaktadır. İntifa hakkı diğer irtifaklarda olduğu gibi sağlararası bir işlem olan *in iure cessio*⁹ ile de kurulabilirdi. Bunun yanı sıra intifa hakkının *deductio*¹⁰ yoluyla kurulmasına da imkân tanınmıştı¹¹. Bu durumun *Gaius*'un *Institutiones*'inde ifade edildiği görölmektedir:

Gaius Ins. 2.30

“*Ususfructus in iure cessionem tantum recipit: nam dominus proprietatis alii usumfructum in iure cedere potest, ut ille usumfructum habeat et ipse nudam proprietatem retineat.*”

Gaius Ins. 2.30

“İntifa hakkı *in iure cessio* ile kurulabilir: böylece malik bir başkasına intifa hakkını devrederken, kendisi de çıplak mülkiyeti koruyabilir.”

İntifa hakkı; hak sahibinin ölümü, *capitis deminutio*¹²'ya uğraması,

olmadığı için evli kadın, çocuklarıyla akrabalık ilişkisi kuramazdı. (UMUR, 1975, s.132; UMUR, 1999, s.172).

⁸ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 23.

⁹ *In iure cessio*, *praetor* veya *eyalet valisinin* huzurunda görölen bir farazi dava şekli olup, özellikle *res mancipi* 'lerin mülkiyetini nakletmek için kullanılan yollardan birisidir. *In iure cessio*, mülkiyetin naklinin dışında intifa hakkının ve diğer irtifak haklarının kurulması gibi daha bir çok amaçla kullanılmaktaydı. (UMUR, 1975, s. 87).

¹⁰ *Deductio ususfructus*, bir eşyanın mülkiyetini *mancipatio* ve *in iure cessio* ile devreden kimsenin, o eşya üzerinde, kendi lehine intifa hakkını muhafaza ederek, yalnız çıplak mülkiyeti (*nuda proprietas*) nakletmesidir. (UMUR, 1975, s. 55).

¹¹ HONSELL, s. 76; KASER, s. 122; KASER/KNÜTEL, s. 146; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 57.

¹² Roma Hukuku'na özgü bir hukuksal durum olan *capitis deminutio* intifa benzerini sona erdiren nedenlerden biridir. *Capitis deminutio*, bir kimsenin hak ehliyetine sahip olmasında rol oynayan unsurlardaki değişikliği ifade eder. Roma'da hak ehliyetine sahip olmak için hürriyet (*status libertatis*), vatandaşlık (*status civitatis*) ve aile durumları (*status familiae*) bakımından gerekli şartları taşımak gerekirdi. Bu bağlamda, Roma Hukuku'nda hak ehliyetine sahip

intifa ile mülkiyetin aynı kişide birleşmesi, eşyanın telef olması, intifa hakkı süresinin bitmesi ile sona ererdi. Bu bağlamda; intifa hakkı sahibi, hak sona erdiğinde, intifa hakkına konu olan eşyayı özüne zarar vermeden (*salva rerum substantia*) çıplak malike iade etmekle yükümlüydü¹³. İntifa hakkı sona erince eşyanın maliki, mülkiyetin verdiği tüm yetkilerin tekrar sahibi olurdu¹⁴. Bu durum *Iustinianus*'un *Institutiones*'inde açıklanmaktadır:

Iust.Ins.2.4.3-4

“*Finitur autem ususfructus morte fructuarii et duabus capitis deminutionibus, maxima et media, et non utendo per modum et tempus. quae omnia nostra statuit constitutio. item finitur ususfructus, si domino proprietatis ab usufructuario cedatur (nam extraneo cedendo nihil agitur): vel ex contrario si fructuarius proprietatem rei adquisierit, quae res consolidatio appellatur. eo amplius constat, si aedes incendio consumptae fuerint vel etiam terrae motu aut vitio suo corruerint, extingui usumfructum et ne areae quidem usumfructum deberi. Cum autem finitus fuerit ususfructus, revertitur scilicet ad proprietatem et ex eo tempore nudae proprietatis dominus incipit plenam habere in re potestatem*”.

Iust.Ins.2.4.3-4

“İntifa hakkı; bu hakka sahip olanın ölümü, büyük ve orta iki *capitis deminutio*, muayyen şekil ve müddet boyunca kullanılmamakla sona erer. Bütün bu noktalar bir emirnamemizde düzenlenmiştir. Böylece, intifa hakkı sahibi bu hakkını malike devrederse (başka bir kimseye devretmesi batıldır), veya bilakis, intifa hakkı sahibi şeyin mülkiyetini iktisap ederse ki bu hale *consolidatio* ismi verilir, intifa hakkı sona erer. Tabii, bina bir yangın neticesi yanar veya fena inşaat neticesi yıkılırsa, zaruri olarak, intifa hakkı sona erer ve arsa üzerinde intifa hakkı kalmaz. İntifa hakkı tamamen sona erince, mülkiyete geri döner ve bu andan itibaren çıplak mülkiyetin maliki, eşya üzerinde tam

olabilenler, özgür Roma vatandaşı olan ve baba hâkimiyeti altında bulunmayan kimselerdir. Hak ehliyetine sahip olan kişilerin *status*'larında değişiklik olduğu zaman, bu doğrudan hak ehliyetini dolayısıyla hukuken kişi olarak tanınmalarını da etkilerdi. Hak ehliyetini en çok kısıtlayan değişiklik ise hürriyet durumuna ilişkindi ve Roma Hukuku'nda bu durum *capitis deminutio maxima* olarak ifade edilirdi. Vatandaşlık durumundaki değişiklik *capitis deminutio media* olarak ifade edilirken, aile durumundaki değişiklik hak ehliyetini en az etkilediği için *capitis deminutio minima* olarak adlandırılmıştı. (KASER, s. 64; SOHM/LEDLIE s. 178 vd.; UMUR, 1975, s. 32). Benzer ifadeler için, bakınız D.4.5.11.

¹³ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 52.

¹⁴ ERDOĞMUŞ, s. 113; KASER, s. 122; KASER/KNÜTEL, s. 146; LEAGE, s. 182.

hâkimiyetini icra etmeye başlar”.

II. İNTİFA BENZERİNİN (*QUASI USUSFRUCTUS*) ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ VE KURULMASI

İntifa hakkı, ilk dönemlerde sadece tüketilemeyen eşyalar üzerinde kurulabilen bir haktır. Bu kural; tüketilebilen eşyalar üzerinde de intifa hakkı kurulmasına imkân tanındığı takdirde, malikin intifa hakkı sona erdiğinde bir talepte bulunamayacağı ve zarar göreceği düşüncesinden kaynaklanmaktaydı¹⁵. Bu durum *Iustinianus*'un *Institutiones*'inde açıklanmaktadır:

Iust.Ins.2.4.2

“*Constituatur autem usus fructus non tantum in fundo et aedibus, verum etiam in servis et iumentis ceterisque rebus, exceptis his quae ipso usu consumuntur: nam eae neque naturali ratione neque civili recipiunt usum fructum...*”.

Iust.Ins.2.4.2

“Yalnız arazi ve binalar üzerinde değil, köleler, yük hayvanları ve kullanmakla tüketilenler hariç, başka şeyler üzerinde de intifa tesis edilir: hakikaten, kullanılmakla tüketilen şeyler, ne *ratio naturalis*¹⁶ gereğince, ne de *ratio civilis*¹⁷ gereğince intifa hakkına imkân verebilirler...”.

İntifa hakkının tüketilemeyen ve misli olmayan eşyalar üzerinde kurulabileceği genel kuraldı ve bir malvarlığının tamamı ya da bir kısmı üzerinde intifa hakkı tanınması vasiyet edilmişse, içinde bulunan tüketilebilen eşyalar verasetten hariç tutulurdu¹⁸. Zamanla, içinde tüketilebilen eşyaların da bulunduğu bir malvarlığı üzerinde intifa hakkı vasiyet edildiğinde, bu vasiyetin geçerli olup olmayacağı sorunsalı ortaya çıkmıştır. Hukukçular, tüketilebilen eşyalar üzerinde intifa hakkı kurulmasının mümkün olduğunu kabul etme eğiliminde olmuşlardır¹⁹. Bu doğrultuda, *Principatus* Dönemi'nin başlarında

¹⁵ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 258; PAMPALONI, s. 85.

¹⁶ *Ratio naturalis*; tabiat kanunlarının, bütün insanlar arasında müşterek olarak belirlemiş olduğu kurallardır. Bu bağlamda, bütün insanlar nezdinde aynı kuralların çıkmasına sebebiyet veren tabii akıldır. (UMUR, 1975, s. 176).

¹⁷ *Ratio civilis*; bir kavme özgü olan hukuk kurallarının ortaya çıkmasına sebebiyet veren, kavmin kendine özgü aklı ve anlayışıdır. (UMUR, 1975, s. 176).

¹⁸ DI MARZO, s. 268; ERDOĞMUŞ, s. 112 vd.; HAUSMANINGER/SELB, s. 177; SOHM / LEDLIE, s. 340.

¹⁹ UMUR, 1983, s. 150.

kabul edilen bir *senatus consultum*²⁰ la muayyen mal vasiyeti (*legatum*)²¹ ile bırakılan eşyaların tamamı üzerinde intifa hakkının geçerli olacağı kabul edilmiştir²². Böylece muayyen mal vasiyeti yoluyla taşınır-taşınmaz, maddi-maddi olmayan, tüketilen-tüketilemeyen, semere veren-semere vermeyen ayrımı yapılmaksızın her türlü eşya üzerinde intifa hakkının tanınabileceği hükme bağlanmıştır²³.

Daha önceleri intifa hakkına konu olamayan bu tür eşyalar üzerinde *senatus consultum*'dan sonra tanınan bu hakkın genel intifadan farklı bir niteliği olduğu fikrinden hareketle, intifa benzeri (*quasi ususfructus*) olarak yeni bir hukuki kavramla ifade edilmiştir²⁴. Doktrinde bu durum aynı haktan ziyade bir borç ilişkisine benzetildiği için düzensiz intifa *ususfructus irregularis* olarak da ifade edilmektedir²⁵. Bu durumun *Digesta*'da yer alan *Ulpianus*'a ait bir metinde ele alındığı görülmektedir:

D. 7.5.1 Ulpianus

“*Senatus censuit, ut omnium rerum, quas in cuiusque patrimonio esse constaret, usus fructus legari possit...*”.

D. 7.5.1 Ulpianus

“*Senatus*'un aldığı bir kararla, üzerinde mülkiyet hakkı kurulabilen her türlü eşyanın üzerinde vasiyet yoluyla intifa hakkı kurulabilmesi mümkün kılınmıştır...”.

İntifa benzeri, bir malvarlığının tümü ya da belli bir bölümü içinde yer alan tüketilebilen eşyalar üzerinde etkisini göstermekle birlikte, zamanla tek

²⁰ *Senatus consultum*, *senatus*'un yapmış olduğu toplantılarda aldığı kararlara verilen isimdir. (UMUR, 1975, s. 188).

²¹ Miras bırakan tarafından, mirasçı atama söz konusu olmaksızın, bir kimseye ölüme bağlı olarak bazı yararlar kazandırılmasına muayyen mal vasiyeti (*legatum*) denmektedir. Bir diğer ifadeyle *legatum*, bir vasiyetname içinde ya da vasiyetnameye yapılan ilavede (*codicilli*) vasiyetçinin, mansup mirasçı aleyhine, başka bir kimsenin menfaatine yapmış olduğu ölüme bağlı tasarruftur. (RADO, s. 176; UMUR, 1975, s. 107).

²² KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 257 vd.; KASER/KNÜTEL, s. 143; KÜÇÜKGÜN-GÖR, 1998, s. 31; PAMPALONI, s. 95; ROBY, s. 488; UMUR, 1999, s. 486; UMUR, 1983, s. 150.

²³ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 31; PAMPALONI, s. 130.

²⁴ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 51; UMUR, 1983, s. 150.

²⁵ ERDOĞMUŞ, s. 112 vd.; HAUSMANINGER /SELB, s. 177; HONSELL, s. 75; KASER, s. 124; UMUR, 1983, s. 150.

tek tüketilebilen eşyaların vasiyet edilmesi halini de kapsayacak şekilde etki alanı genişletilmiştir. Böylece, muayyen mal vasiyeti yoluyla hem malvarlığı içerisinde yer alan hem de bir malvarlığından bağımsız olan tüketilebilen eşyalar üzerinde intifa benzeri tanınması mümkün kılınmıştır. İntifa benzerine konu olacak malvarlığının belirlenmesinde borçlar ödendikten sonra geriye kalan malvarlığı dikkate alınmaktaydı. Bu kural, malvarlığının belli bir bölümü üzerinde intifa benzeri tanıyan vasiyetlerde de uygulanırdı²⁶. Bu kapsamda, Roma Hukuku'nda sağlararası bir hukuki işlemle intifa benzeri tanınması mümkün değildi. Taraflar sağlararası bir hukuki işlemle tüketilebilen eşyaları aynı miktar ve nitelikte iade şartıyla devretmek isterlerse karz sözleşmesi (*mutuum*) yapma yoluna giderlerdi²⁷.

Muayyen mal vasiyeti ile intifa benzerinin tanınması *per vindicationem*²⁸ ve *per damnationem*²⁹ olmak üzere iki şekilde yapıldı. Bu bağlamda, söz konusu iki durum dışında intifa benzeri tanınması imkânı bulunmuyordu. Her iki durumda da hak sahibinin hakka konu olan eşyaların mülkiyetini kendiliğinden kazanması mümkün değildi. Burada tüketilebilen eşya üzerinde intifa hakkının tanınması vasiyet edildiği için, söz konusu eşyaların mülkiyetini, duruma göre ya mirasçıdan ya da lehine mülkiyet hakkı vasiyet edilen kişiden talep etmesi gerekirdi³⁰. Muayyen mal vasiyeti; *Iustinianus*'un *Institutiones*'inde yer alan bir metinde ele alınmaktadır:

Iust. Ins. 2. 20.1

“Legatum itaque est donatio quaedam a defuncto relicta”.

Iust. Ins. 2. 20.1

“Muayyen mal vasiyeti (*legatum*), mirasçı tarafından bırakılan bir nevi bağıştır”.

²⁶ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 262 vd.; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 53.

²⁷ KASER/KNÜTEL, s. 143; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 51, UMUR, 1983, s. 150.

²⁸ *Legatum per vindicationem*’de vasiyeti yapan kişi, mirasçı atamaya ilişkin tasarruftan sonra “köle *Stichus*’u veriyorum ve vasiyet ediyorum”, “veriyorum”, “vasiyet ediyorum”, “alsın”, “sahiplensin”, veya “ihraz etsin” şeklinde ifadeler kullanırdı. (KÜÇÜKGÜNGÖR, 2007, s. 215 vd.).

²⁹ *Legatum per damnationem*’de vasiyeti yapan kişi, “mirasçım köle *Stichus*’u vermeye mecbur olsun”, “versin”, yapsın”, “mirasçımın vermesini emrediyorum” şeklinde ifadeler kullanırdı. (KÜÇÜKGÜNGÖR, 2007, s. 219 vd.).

³⁰ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 53.

Söz konusu eşyanın mülkiyetinin devri yapılmadığı takdirde, hak sahibi birtakım hukuki yollara başvurma imkanına sahipti. Vasiyet *per vindicationem* şeklinde yapılmış ise hak sahibi *vindicatio ususfructus* (intifa hakkı sahibine tanınan bir aynı dava) ile *per damnationem* şeklinde yapılmış ise *actio ex testamento/actio legati* (muayyen mal vasiyetlerinin yerine getirilmesini sağlayan bir dar hukuk davası) aracılığıyla muayyen mal vasiyetinin yerine getirilmesini talep edebilirdi³¹.

III. İNTİFA BENZERİNİN KONUSU

Roma Hukuku'nda eşyalar kullanımları bakımından, tüketilebilen eşyalar (*res quae usu consumuntur*)³² ve tüketilemeyen eşyalar (*res quae usu non consumuntur*) olmak üzere bir ayrıma tabi tutulmuştur³³. Devamlı bir kullanım sağlayan eşyalar tüketilemeyen (*inconsumtabilia*) eşyalar olarak kabul edilmektedir. Roma Hukuku'nda uygulamada en çok rastlanan bu çeşit eşyalar arasında ev, arazi, at, mobilya ve köleler yer almaktadır³⁴. Ekonomik değerlerinden yararlanılması tüketilmeleri ya da elden çıkarılmaları ile mümkün olan eşyalara ise tüketilebilen eşyalar denir. Bu tür eşyalar kullanılmakla sosyo-ekonomik işlevi biten, yok olan ya da elden çıkan eşyalardır³⁵. Roma Hukuku kaynaklarında; gıda maddeleri, yakacak maddeler, baharatlar, güzel kokular, ilaçlar ve para tüketilebilen (*consumtabilia*) eşyalar arasında sayılmaktadır³⁶.

Roma Hukuku'ndan gelen eşyalara ilişkin bu ayırım modern hukuklarda da yer almakla birlikte, tüketilebilen eşyalar-tüketilemeyen eşyalar ayrımı özellikle intifa hakkının kurulmasında ve hükümlerinde etkisini göstermektedir³⁷. Çünkü intifa hakkının konusunu oluşturabilen eşyaların

³¹ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 51 vd.

³² Roma Hukuku'na ilişkin kaynaklarda *res quae primo usu consumuntur* ifadesine de rastlanmaktadır. Bu terim ile ilk kullanımda tüketilen eşyalar ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu tür eşyalar kullanımları tüketime tabi, bir diğer ifadeyle tüketilebilen eşyalardır. (UMÜR, 1975, s. 183).

³³ KASER/KNÜTEL, s. 98; PAMPALONI, s. 107; WILLIAM/WILLIAM/MARINDIN, s. 40.

³⁴ ERDOĞMUŞ, s. 10; HAUSMANINGER/SELB, s. 177; KASER/KNÜTEL, s. 98; KOSC-HAKER/AYİTER, s. 106; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 44 vd.; ROBY, s. 184.

³⁵ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 51; SOHM /LEDLIE, s. 340.

³⁶ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 44 vd.

³⁷ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 51; KASER/KNÜTEL, s. 144; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 44; SOHM /LEDLIE, s. 340. Tüketilebilen eşyalar (*res quae usu consumuntur*) ve tüketilemeyen eşyalar (*res quae usu non consumuntur*) ayrımı ariyet (*commodatum*) ve karz

farklı nitelikleri, uygulanacak hukuki düzenlemeleri de etkilemektedir³⁸. Bu bağlamda, Roma Hukuku'nda tüketilebilen eşyalar üzerinde intifa hakkı kurulduğunda intifa benzerinin hükümleri söz konusu olurdu.

İntifa benzeri kurumunun oluşturulmasıyla intifa hakkının sağladığı hak ve yetkiler alacak hakkı için de söz konusu olmuştur. Bir diğer ifadeyle, intifa hakkının intifa benzeri şeklinde tüketilebilen eşyalara uyarlanmasıyla, ilk zamanlarda intifa hakkına konu olması kabul edilmeyen alacak hakkı, artık üzerinde intifa hakkı kurulabilen bir eşya niteliğini kazanmıştır³⁹. Bu hukuksal durum Roma Hukuku kaynaklarında *fructus nominis* (alacağın intifası) olarak ifade edilmektedir⁴⁰.

Alacak hakkı üzerinde borçluya ya da herhangi bir üçüncü kişiye intifa benzerinin tanınması vasiyet edilebilirdi. Alacak hakkı üzerinde lehine intifa benzeri tanınacak kişi (hak sahibi), öncelikle intifa hakkı sona erdiğinde kendisi veya mirasçıları tarafından intifa konusu alacağın, malik veya onun mirasçılarına iade edileceğini *cautio*⁴¹ ile taahhüt ederdi. Yapılan bu taahhüt işleminden sonra alacak, hak sahibine devredilir ve hak sahibi o andan itibaren muaccel olan faizlere sahip olabilirdi. Dolayısıyla bu teminat verilmeden önce muaccel olan faizler anapara kapsamı içerisinde değerlendirilir ve hak sahibi için bu miktarı iade yükümlülüğü doğardı. Teminatın verilmesiyle birlikte, hak sahibi gerek anapara gerekse faizler üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilirdi. Böylece, asıl alacaklının sahip olduğu tüm hakları kazanmış olurdu⁴². Bu hakkın alacağın borçlusunu lehine tanındığı durumlarda, intifa benzeri sayesinde borçlu intifa hakkı sona erinceye kadar hem anaparayı hem de faizi ödemekten kaçınma imkânına sahip oluyordu. Böylece alacaklıdan ifaya ilişkin bir talep

sözleşmelerinin (*mutuum*) ayrılmasında ve hukuki düzenlemelerinde de önem taşımaktadır. (KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 53).

³⁸ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 259.

³⁹ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 261; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 49; PAMPALONI, s. 111 vd.

⁴⁰ DI MARZO, s. 268.

⁴¹ *Cautio*; teminat göstermek amacıyla, bir kimsenin genellikle *stipulatio* yoluyla başka bir kimseye taahhüt altına girmesidir. Bu şekilde taahhütte bulunan kimse, esas yükümlülüğünü yerine getirmeyecek olursa yaptığı *stipulatio*'dan sorumlu tutulurdu. *Cautio ususfructoria* ise intifa hakkı sahibinin, kendisinden ve semerelerinden faydalandığı eşyayı iyi bir aile reisi gibi kullanarak, vadesinde olduğu gibi iade edeceğine dair malikle yaptığı *praetor stipulatio*'sudur. (UMUR, 1975, s. 34).

⁴² DI MARZO, s. 268; KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 261; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 50.

geldiğinde *exceptio doli* (hile def'i)⁴³ ileri sürebiliyordu⁴⁴. Bu durumun *Digesta*'da yer alan *Ulpianus*'a ait bir metinde ele alındığı görülmektedir:

D. 7.5.3 Ulpianus

“*Post quod omnium rerum usus fructus legari poterit. An et nominum? nerva negavit: sed est verius, quod cassius et proculus existimant, posse legari. Idem tamen nerva ipsi quoque debitori posse usum fructum legari scribit et remittendas ei usuras*”.

D. 7.5.3 Ulpianus

“Vasiyet yoluyla her çeşit eşya üzerinde intifa hakkının kurulabilmesi hususuna ilişkin bir kural bulunmaktadır. *Nerva* bu kuralın alacaklara uygulanamayacağını savunmaktadır, *Cassius* ve *Proculus*'a göre vasiyet yoluyla alacaklar üzerinde de intifa hakkı kurulabilmektedir. Onların kabul ettiği bu görüş daha yerindedir. Bunun yanı sıra *Nerva* alacak üzerindeki intifa hakkının borçluya bırakılabileceğini ve bu durumda borçlunun faiz ödemekten kurtulacağını savunmaktadır”.

Tüketilebilen eşyaların kapsamı içerisinde, kullanmakla yıpranan eşyaların yer alıp almayacağı Roma Hukuku'na ilişkin kaynaklarda çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. *Digesta*'da yer alan bir metne göre elbiseler intifa hakkına konu olabilecek eşyalardandır. *Iustinianus*'un *Institutiones*'indeki bir metinde ise kullanmakla yıpranan eşyalarda özellikle elbiseler üzerinde sadece intifa benzerinin tanınabileceği ifade edilmiştir. Bu iki metin arasındaki çelişkiyi gidermek amacıyla bir düzenleme yapılmış ve *Digesta*'daki metinde bir değişiklik yapılarak bu seçim intifa hakkı kuran kişinin iradesine bırakılmıştır. Buna göre elbiseler intifa hakkının kapsamı içerisinde değerlendirilecek, ancak intifa hakkı kuran kişi isterse bunun aksini öngörebilecek ve elbiselerin değerini iade konusu yaparak intifa benzeri kurulmasını belirleyebilecektir⁴⁵. Bu bağlamda, elbise gibi giyim eşyaları bir kez kullanmakla tüketilmemekle birlikte, kullanılmakla eskidikleri ve zamanla kullanılamaz hale geldikleri için tüketilebilen eşyalar arasında sayılabilecektir⁴⁶. Böylece; tüketilebilen eşyalar,

⁴³ *Exceptio doli*; hileli olarak yapılan bir işlem sonucunda, alacaklı durumuna girmiş olan bir kimsenin açtığı dava karşısında, davalının beraat etmesini mümkün kılmak için davalıya tanınmış bir def'dir. (UMUR, 1975, s. 66).

⁴⁴ DI MARZO, s. 268; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 49; PAMPALONI, s. 116 vd.

⁴⁵ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 47 vd.; PAMPALONI, s. 87 vd.

⁴⁶ ERDOĞMUŞ, s. 10; KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 52; KOSCHAKER/AYİTER, s. 106.

haklar ve paradan sonra elbise gibi yıpranabilen eşyalar üzerinde de intifa benzerinin tanınması mümkün kılınmıştır⁴⁷. Bu durum, çeşitli metinlerde ele alınmaktadır:

D. 7.5.1 Ulpianus

“...Quo senatus consulto inductum videtur, ut earum rerum, quae usu tolluntur vel minuuntur, possit usus fructus legari”.

D. 7.5.1 Ulpianus

“...Bu senatus consultum’la kullanmakla yıpranan veya yok olan eşyalar üzerinde vasiyet yoluyla intifa hakkının kurulabilmesi kabul edilmiştir”.

D.7.9.9.3 Ulpianus

“Si vestis usus fructus legatus sit, scripsit Pomponius, quamquam heres stipulatus sit finito usu fructu vestem reddi, attamen non obligari promissorem, si eam sine dolo malo adtritam reddiderit”.

D.7.9.9.3 Ulpianus

“Pomponius; elbise üzerinde intifa hakkı vasiyet edilirse, intifa hakkı sona erdiğinde, elbisenin iade edileceği mirasçıya taahhüt edilmiş olsa da bu taahhütte bulunan kişinin kötü niyetli olmaması şartıyla elbiselerin yıpranmasından sorumlu olmayacağını ifade eder”.

Iust.Ins.2.4.2

“...Quo numero sunt vinum, oleum, frumentum, vestimenta. quibus proxima est pecunia numerata: namque in ipso usu adsidua permutatione quodammodo extinguitur. sed utilitatis causa senatus censuit, posse etiam earum rerum usum fructum constitui, ut tamen eo nomine heredi utiliter caveatur. itaque si pecuniae usus fructus legatus sit, ita datur legatario ut eius fiat, et legatarius satisdat heredi de tanta pecunia restituenda, si morietur aut capite minuetur. ceterae quoque res ita traduntur legatario ut eius fiant: sed aestimatis his satisdatur, ut, si morietur aut capite minuetur, tanta pecunia restituatur quanti eae fuerint aestimatae”.

Iust.Ins.2.4.2

“...Bu meyanda şarap, zeytinyağı, buğday, elbiseler vardır. Bunlara,

⁴⁷ ERDOĞMUŞ, s. 112 vd.; HAUSMANINGER /SELB, s. 177; HONSELL, s. 75; KASER, s. 122; KASER/KNÜTEL, s. 146; PAMPALONI, s. 86 vd.; ROBY, s. 488.

sürekli kullanılarak tüketildiğine göre, basılmış parayı da yaklaştırmak gerekir. Fakat bir fayda düşüncesi ile *senatus*, bu nevi eşyalar üzerinde de intifa hakkı tesis edilebileceğini kabul etti; ancak bu takdirde, mirasçıya uygun bir teminat göstermek gerekir”.

D.7.1.15.4 Ulpianus

“Et si vestimentorum usus fructus legatus sit non sic, ut quantitatis usus fructus legetur, dicendum est ita uti eum debere, ne abutatur: nec tamen locaturum, quia vir bonus ita non uteretur”.

D.7.1.15.4 Ulpianus

“Elbise üzerinde intifa hakkının tanınması vasiyet edildiğinde, elbisenin değeri iade edilmeyecekse; mirasçının elbiseyi yıpratmadan kullanması gerekir. Onu kiralayamaz ve iyi bir aile babası gibi kullanması gerekir”.

IV. İNTİFA BENZERİNİN HÜKÜMLERİ VE SONA ERMESİ

İntifa benzerinde hem asıl malik hem de hak sahibi bakımından çeşitli hükümler söz konusu olmaktadır. Bu hükümler mülkiyetin kazanılması, teminat verme zorunluluğu ve iade borcunun kapsamına ilişkindir. Öncelikle, intifa benzerinin tanınmasıyla asıl malikin mülkiyeti sona erer ve hak sahibi eşyalar üzerinde gerçek anlamda bir mülkiyet hakkı kazanırdı. Mülkiyet hakkının kazanılmasının bir sonucu olarak, eşyayı tüketme, tasarruf etme, doğal ve hukuki semerelerinden yararlanma yetkileri hak sahibine aitti. Bunun yanı sıra, mirasçılara intikal eden bir hak söz konusu olurdu⁴⁸.

Hak sahibine; para veya diğer misli eşyalar üzerinde mülkiyet hakkını elde etme imkânı tanınırken, asıl malikin haklarının yeterince korunabilmesi amacıyla, hak sahibinin asıl malike teminat göstermesi zorunluluğu getirilmişti⁴⁹. Bir diğer ifadeyle, hakkın sona ermesi durumunda iadeyi teminat altına almak için, lehine intifa benzeri tanınan kişinin bir teminat vermesi gerekirdi⁵⁰. Bu anlamda, hak sahibi intifa benzerinin konusu olan eşyaların mülkiyetini kazanmış kabul edilir ve bir *cautio* ile aynı miktar ve nitelikte

⁴⁸ ERDOĞMUŞ, s. 113; KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 258 vd.; SOHM /LEDLIE, s. 340.

⁴⁹ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 258 vd.

⁵⁰ KASER/KNÜTEL, s. 145; LEAGE, s. 183; ROBY, s. 488; UMUR, 1999, s. 486; UMUR, 1983, s. 150; WATSON, s. 135 vd.

misli eşyayı iade etmeyi taahhüt ederdi⁵¹. Teminatı veren taraf, muaccel olan faizleri almaya da yetkiliydi. Söz konusu faizler semere olarak kabul edildiği için intifa benzeri sona erdiğinde iade yükümlülüğü bulunmuyordu⁵². Bu durumun *Digesta'da Gaius'a* ait bir metinde ifade edildiği görülmektedir:

D. 7.5.2 pr. Gaius

“*Sed de pecunia recte caveri oportet his, a quibus eius pecuniae usus fructus legatus erit*”.

D. 7.5.2 pr. Gaius

“Paranın söz konusu olduğu durumlarda da, kendisine para üzerinde intifa hakkı vasiyet edilmiş olan kişinin bir teminat vermesi gerekir”.

Roma Hukuku'nda hem intifa hakkı hem de intifa benzerinde teminat verme zorunluluğu bulunmaktaydı. Doktrinde bu durum; intifa hakkına ilişkin teminat verme zorunluluğunun, intifa benzerine de uyarlanması olarak değerlendirilmektedir⁵³. İntifa hakkına ilişkin olan teminat, eşyayı iyi bir aile babası gibi kullanma Roma Hukuku'ndaki ifadesiyle *vir bonus*⁵⁴ gibi kullanma ve eşyanın iade edileceği yönündeki iki taahhütten⁵⁵ oluşurken, intifa benzerinde doğası gereği sadece eşyanın iadesine yönelik bir taahhüt bulunurdu. İntifa benzerini tanıyan taraf, teminat verilmediği takdirde diğer taraftan teminatın verilmesini talep etme hakkına sahipti. Bu durumun sağlanması bir *condictio*⁵⁶ ile olurdu⁵⁷.

⁵¹ ERDOĞMUŞ, s. 113; HAUSMANINGER/SELB, s. 177; KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 259; KASER, s. 122; KASER/KNÜTEL, s. 145; UMUR, 1983, s. 150.

⁵² KASER/KNÜTEL, s. 145; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 54.

⁵³ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 53.

⁵⁴ *Vir bonus*, Roma Hukuku'nda dürüst bir Roma vatandaşı ve iyi bir aile babasının hareket tarzını ifade etmek için kullanılan bir tabirdir. (UMUR, 1975, s. 220).

⁵⁵ Hem iyi bir aile babası gibi kullanmak, hem de intifa hakkı sona erdiği zaman eşyayı iade etmek yönündeki bu taahhütler Roma Hukuku'na ilişkin kaynaklarda şu şekilde ifade edilmiştir: “*Et usurum se boni viri arbitratu et, cum usus fructus ad eum pertinere desinet, restitutum quod inde exstabit*”. (DI MARZO, s. 267; PAMPALONI, s. 96; ROBY, s. 487).

⁵⁶ *Condictio*; *legis actio* sisteminin uyguladığı dönemde *magistra*'nın davalıya 30 gün içinde huzuruna gelmesi için yapılan ihbara verilen isimdir. *Formula* sisteminin uygulandığı dönemde ise *formula*' larında *demonstratio* (uyuşmazlığın temelini oluşturan hadisenin anlatıldığı kısım) bulunmayan ve mücerret bir *dare* borcuna ilişkin olan dar hukuk davaları *condictio* olarak ifade edilirdi. (UMUR, 1975, s. 43).

⁵⁷ LEAGE, s. 182; KASER, s. 123; KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 53; UMUR, 1983, s. 150.

Hak sahibinin taahhüdü intifa benzeri sona erdiğinde muaccel olur ve iade borcu doğard⁵⁸. Burada iadeye konu olan şey, başlangıçta teslim edilen eşya değildir. Bu anlamda, aynı miktar ve nitelikte eşyanın iade edilmesi söz konusu olmaktaydı⁵⁹. *Iustinianus* Dönemi'nde, mislen iade borcunun yanı sıra, tüketilebilen eşyanın değerinin ödenmesine de imkân tanınmıştır. Böylece, eşyanın değerinin saptanması yoluyla para olarak iadesi de kararlaştırılabilecektir. Bu durumda, asıl malik bir alacak hakkı elde eder ve bu alacak hakkı kapsamında ödenecek değer eşya üzerinde kullanımın başladığı gündeki değeri kadar olurdu⁶⁰.

İntifa hakkından farklı olarak, intifa benzerinde hak sahibinin iade etme yükümlülüğü hiçbir durumda ortadan kalkmazdı. Bu durum “cins yok olmaz” ilkesi ile açıklanmaktadır⁶¹. Bu bağlamda intifa hakkının özel bir durumu olan intifa benzeri kendine özgü niteliklerinden dolayı üç şekilde sona ermekteydi. Bunlar; hak sahibinin ölümü, hak sahibinin *capitis deminutio*'ya uğraması ve vasiyeti yapan kişi tarafından belirlenmiş olan sürenin dolmasıdır⁶². Bu durum konuya ilişkin çeşitli metinlerde ele alınmaktadır:

D.7.5.9 Paulus

“In stipulatione de reddendo usu fructu pecuniae duo soli casus interponuntur, mortis et capitis deminutionis”.

D.7.5.9 Paulus

“Para üzerinde kurulan intifa hakkına ilişkin bir hükümde, ölüm ve *capitis deminutio* olmak üzere iki olayın bu hakkı sona erdireceğinden bahsedilmektedir”.

D.7.9.7.1 Ulpianus

“Cum usus fructus pecuniae legatus esset, exprimi debent hi duo casus in stipulatione: cum morieris aut capite minueris, dari: idcirco hi duo soli casus, quoniam pecuniae usus aliter amitti non potest quam his casibus”.

D.7.9.7.1 Ulpianus

⁵⁸ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 54.

⁵⁹ DI MARZO, s. 268; KASER/KNÜTEL, s. 145; UMUR, 1999, s. 486; WATSON, s. 135.

⁶⁰ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 259; PAMPALONI, s. 106 vd.

⁶¹ KÜÇÜKGÜNGÖR, 1998, s. 51 vd.

⁶² KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 262.

“Para üzerinde intifa hakkının tanınması vasiyet edildiğinde şu şekilde taahhüt edilmelidir: sen öldüğünde ya da *capitis deminutio*’ya uğradığında ödenecektir. Bu iki durum belirtilmelidir. Çünkü paranın kullanımı bu koşullar altında başka bir şekilde kaybedilemez”.

Romalılar hak ehliyetine sahip olanların söz konusu ehliyet durumlarında bir değişiklik olursa, bu kimseleri ölmüş gibi değerlendirirlerdi. Dolayısıyla statülerinde değişiklik olan kişilerin fiziki varlığı ortadan kalkmadığı halde, şahsiyeti kısmen ya da tamamen ortadan kalmış olurdu. Bunun sonucunda, tarafların şahıslarının öneminden dolayı, taraflardan birinin ölümüne eşit sayılan bir durum olan *capitis deminutio*’ya bağlı olarak intifa benzeri sona ererdi⁶³. Bu durumun *Digesta*’da ifade edildiği görülmektedir:

D.4.5.11 Paulus

“Capitis deminutionis tria genera sunt, maxima media minima: tria enim sunt quae habemus, libertatem civitatem familiam. igitur cum omnia haec amittimus, hoc est libertatem et civitatem et familiam, maximam esse capitis deminutionem: cum vero amittimus civitatem, libertatem retinemus, mediam esse capitis deminutionem: cum et libertas et civitas retinetur, familia tantum mutatur, minimam esse capitis deminutionem constat”.

D.4.5.11 Paulus

“Şahsiyet durumunda üç tür değişiklik olabilir. Bunlar, özgürlük, vatandaşlık ve aile durumuna göre belirlenir ve bu değişiklik en çok, orta ve en az düzeyde olur. Böylece hürriyet, vatandaşlık ve aile olarak belirlenen bu üç unsurun hepsini kaybettiğimiz zaman en büyük şahsiyet değişikliği meydana gelir. Ama vatandaşlığımızı kaybeder ve özgürlüğümüz devam ederse orta düzeyde şahsiyet kaybı olur: ve vatandaşlığımızla özgürlüğümüz devam ederken, sadece aile durumumuzda değişiklik olursa en az düzeydeki şahsiyet değişikliği meydana gelir”.

V. TÜRK HUKUKU’NDA TÜKETİLEBİLEN EŞYA ÜZERİNDE KURULAN İNTİFA HAKKI

Roma Hukuku’nda olduğu gibi Türk Hukuku’nda da bir şahsi irtifak hakkı olarak değerlendirilen intifa hakkı; başkasına ait bir şey üzerinde gerçek veya tüzel kişiler lehine, kullanma ve tam yararlanma yetkisi

⁶³ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2014, s. 128 vd.; KASER, s. 123; RADO, s. 156.

sağlamaktadır⁶⁴. İntifa hakkı sahibinin eşyadan tam yararlanma yetkisi onun doğal ve hukuki ürünlerini⁶⁵, bir diğer ifadeyle semerelerini elde etmeyi de kapsamaktadır⁶⁶.

İntifa hakkı sahibine tanınan yetkiler bakımından, intifa hakkı mülkiyete en yakın hak olarak nitelendirilmektedir⁶⁷. Ancak, mülkiyetin içeriğinde bulunan kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerinden tasarrufta bulunma yetkisi intifa hakkı sahibine tanınmamaktadır. Bunun yanı sıra, mirasçılara intikal özelliğinin olmaması ve devredilememesi intifa hakkını mülkiyetten ayıran diğer hususlardır⁶⁸. Ancak, intifa hakkı sahibi eşyayı bizzat kullanmak zorunda olmadığı için eşyanın kullanımını başkasına bırakabilir⁶⁹. Bu anlamda, üzerinde intifa hakkı bulunan mülkiyet doktrinde “çıplak mülkiyet” ya da “kuru mülkiyet” gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Çünkü intifa hakkı devam ettiği sürece mülkiyet hakkının kullanma ve yararlanma bakımından donduğu; intifa hakkı sona erdikten sonra ise bu hakkın canlandığı ve eski içeriğini kazandığı kabul edilmektedir⁷⁰.

İntifa hakkının konusu esas itibarıyla taşınır ve taşınmaz eşyalar olmakla birlikte, bu hak bakımından aynı hakların konusunu oluşturan eşya kavramıyla bağlı kalınmamış ve kanunda intifa hakkının bir hak veya bir malvarlığı üzerinde de kurulabileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda, intifa hakkının konusunu taşınır eşyalar, taşınmaz eşyalar, haklar ve malvarlığı

⁶⁴ AKİPEK /AKINTÜRK /ATES, s. 674; AYBAY/HATEMİ, s. 260; ERTAŞ, s.474; ESENER /GÜVEN, s. 364; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, s. 823; ÖZEN, 2008, s. 6; ÖZEN, 2009, s. 1269; POLATER, s. 142.

⁶⁵ TMK 804. maddesi uyarınca; “intifa hakkı süresi içinde olgunlaşan doğal ürünler, intifa hakkı sahibine aittir. Ekimi veya dikimi yapan malik veya intifa hakkı sahibi, olgunlaşan ürünleri toplayan diğer taraftan, yaptığı giderler için ürünün değerini aşmamak üzere uygun bir bedel isteyebilir. Nitelikleri itibarıyla malın doğal verimi veya ürünü sayılmayan bütünleyici parçaları malike aittir”.

⁶⁶ ÖZEN, 2003, s. 669. İntifa hakkı sahibinin, şeyin özüne (*salva substantia*) dokunacak tasarruflara girişmemesi gerekir. İntifa konusu bir taşınmaz ise özgülenme yönünün değiştirilmesi de şeyin özüne dokunma olarak kabul edilecektir. (AYBAY/HATEMİ, s. 262; ESENER/GÜVEN, s. 364).

⁶⁷ ESENER/GÜVEN, s. 364.

⁶⁸ ERTAŞ, s. 474.

⁶⁹ ERTAŞ, s.476; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 823 vd.; ÖZEN, 2008, s. 6 vd. TMK m. 806 hükmü uyarınca; “sözleşmede aksine hüküm yoksa veya durum ve koşullardan hak sahibince şahsen kullanılması gerektiği anlaşılıyorsa, intifa hakkının kullanılması başkasına devredilebilir. Bu takdirde malik, haklarını, devralana karşı doğrudan doğruya ileri sürebilir”.

⁷⁰ AYBAY/HATEMİ, s. 258.

oluşturmaktadır⁷¹. Rehin hakkı dışında taşınır eşyalar üzerinde kurulabilen tek irtifak hakkı olarak tanımlanan intifa hakkına ilişkin bazı ayrıık durumların kanunda özel haller başlığı altında incelendiği görölmektedir. Bu bağlamda, taşınmaz eşyalar, alacaklar ile tüketilebilen ve değeri biçilen eşya üzerinde kurulan intifa hakkına ilişkin hükümler, özel haller arasında ele alınmaktadır⁷².

İntifa hakkı, sağlararası bir hukuki işleme kazanılabileceği gibi malikin ölüme bağlı tasarrufu sonucunda da kazanılabilmekte ve mülkiyette uygulanan kurallara tabi kılınmaktadır. Mülkiyete ilişkin hükümlere yapılan atıf dolayısıyla intifa hakkının zamanaşımı sonucu kazanılması da mümkündür⁷³. Bu bağlamda, intifa hakkı tesisen (kurulma yoluyla) veya aslen kazanılabilmektedir. Tesisen kazanma; başlıca kazanma yolu olarak ifade edilmekle birlikte, aslen kazanma ise kanuni intifa hakkının kazanılması, zamanaşımı ile kazanma ve mahkeme kararı ile kazanma şeklinde olmaktadır. Ancak intifa hakkı devri mümkün olmayan bir hak olması sebebiyle devren kazanılamamaktadır⁷⁴. Taşınırlarda teslim, taşınmazlarda tapu kütüğüne tescil, haklarda ise devir sözleşmesi yapılarak⁷⁵ intifa hakkı kurulmaktadır⁷⁶. Bir malvarlığı üzerinde tek bir işlemle intifa hakkı kurulması mümkün değildir. Bu malvarlığı içerisinde yer alan taşınırlar, taşınmazlar ve hakların her biri üzerinde intifa hakkının ayrı ayrı kurulması gerekmektedir⁷⁷. İntifa hakkı; süreye bağlı olarak kurulmuşsa sürenin dolması, süre kararlaştırılmayan hallerde intifa hakkı sahibinin ölümü, tüzel kişiliğın ortadan kalkması, intifa hakkı sahibinin hakkından feragat etmesi, taşınmazlarda tescilin terki,

⁷¹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 680; AYBAY/HATEMİ, s. 259.

TMK m. 794'teki düzenlemeye göre; "intifa hakkı, taşınırlar, taşınmazlar, haklar veya bir malvarlığı üzerinde kurulabilir".

⁷² CANARSLAN, s. 2.

⁷³ ÖZEN, 2008, s.123 vd.; POLATER, s. 143 vd.

TMK m. 795/II uyarınca, "taşınır ve taşınmazlarda intifa hakkının kazanılması ve tescilinde, aksine düzenleme olmadıkça, mülkiyete ilişkin hükümler uygulanır".

⁷⁴ ERTAŞ, s.475; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 827 vd.; ÖZEN, 2008, s. 107.

⁷⁵ TMK m. 795/1'e göre; "intifa hakkı, taşınırlarda zilyetliğin devri, alacaklarda alacağın devri, taşınmazlarda tapu kütüğüne tescil ile kurulur".

⁷⁶ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 681; ERTAŞ, s.474; ÖZTAN, s. 555.

TMK. m.818'deki düzenlemeye göre; "ormanlar ve madenler de intifa hakkına konu olabilmektedir. Ancak bu durum Anayasanın 168 ve 169. maddelerinin müsaadesi ölçüsünde olabilir". Ayrıca Anayasa'nın 169.m./2. f. 2.c. ormanların kamu yararı dışında irtifak haklarına konu olamayacağını düzenlemektedir.

⁷⁷ ERTAŞ, s. 476; ÖZEN, 2008, s. 49.

kamulaştırılması, taşınırın işlenmesi, başka eşya ile karışması, birleşmesi ve eşyanın yok olması hallerinde sona erer⁷⁸.

İntifa hakkının konusunu oluşturan şeyden yararlanma, tüketim tarzında olduğunda, tüketilebilen eşyalar üzerindeki intifa hakkı söz konusu olur⁷⁹. Tüketilebilen eşyalar doktrinde, kendisinden amaca uygun olarak yararlanılması tüketilmesiyle mümkün olan taşınır eşya olarak tanımlanmaktadır⁸⁰. Bu bağlamda tüketilebilen eşyadan yararlanılması ancak o eşyanın fiziksel, maddesel varlığını kaybetmesi veya değişmesi ya da elden çıkarılmasıyla mümkün olmaktadır⁸¹. Tüketilebilen eşyanın çıplak mülkiyeti malikte bırakılarak, yararlanma yetkisinin hak sahibine bırakılması mümkün olmadığı için doktrinde tüketilebilen eşya üzerindeki intifanın genel intifa hakkından farklı olduğu kabul edilir⁸². Bu durumda tüketilebilen eşyalar üzerinde genel bir intifa hakkı kurulamamakta ve “gerçek olmayan intifa” kurulabilmektedir. Benzer şekilde doktrinde bu durum “intifa hakkı benzeri”, “şibih intifa”, “usulsüz intifa” gibi kavramlarla da ifade edilir⁸³. Kullanmakla tüketilmeyen, ancak kullanımı sırasında zamanla eskiyen eşyalar bu tür eşyalar arasında değerlendirilmemektedir⁸⁴. Bir eşyanın kullanımından bir süre sonra ilk hâlini yitirmesi tüketilebilen eşya niteliğinde olduğunu göstermemekle birlikte, bu eşyaların yıpranması kullanımının doğal sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, sadece bazı taşınır eşyalar tüketilebilen eşya niteliğinde kabul edilir. Taşınmaz eşyalar ise her zaman tüketilemeyen eşya niteliğindedir⁸⁵.

Gerçek olmayan intifanın düzenlenmesi ile tüketilebilen eşyalardan ekonomik olarak yararlanmayı mümkün kılacak özel hukuki yol sağlanmış ve mümkün düştüğü ölçüde intifa hakkına ilişkin hükümlerin

⁷⁸ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 692 vd.; AYBAY/HATEMİ, s. 259 vd.; ERTAŞ, s. 481; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 831 vd.; POLATER, s. 146.

TMK m. 796 uyarınca; “intifa hakkı, konusunun tamamen yok olması ve taşınmazlarda tescilin terkini; yasal intifa hakkı sebebinin ortadan kalkması ile sona erer. Sürenin dolması veya hak sahibinin vazgeçmesi ya da ölümü gibi diğer sona erme sebepleri, taşınmazlarda malike terkini isteme yetkisi verir”.

⁷⁹ AYBAY/HATEMİ, s. 262.

⁸⁰ ERTAŞ, s.476; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 853.

⁸¹ CANARSLAN, s. 4.

⁸² ERTAŞ, s.476; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 853; ÖZEN, 2008, s. 461.

⁸³ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 681; AYBAY/HATEMİ, s. 262.

⁸⁴ SİRMEN, s. 552.

⁸⁵ CANARSLAN, s. 8.

uygulanması söz konusu olmuştur. Bazı hususlarda ise konusunu tüketilebilen eşyaların oluşturması sebebiyle gerçek olmayan intifaya farklı hükümlerin uygulanması kabul edilmiştir. Bu hükümler; malik ve hak sahibi bakımından ortaya çıkan çeşitli sonuçlarda kendini göstermekle birlikte, mülkiyetin kazanılması, teminat verme zorunluluğu ve eşyanın değerinin ödenmesi konularına ilişkindir⁸⁶.

Gerçek olmayan intifa, tarafların anlaşması ve tüketilebilen eşyanın mülkiyetinin hak sahibine devri ile kurulmaktadır. Gerçek olmayan intifa durumunda, tüketilebilen eşyaların zilyetliğinin hak sahibine devri ile beraber mülkiyet de kanun gereği ona devredilmiş olur⁸⁷. Çünkü tüketilebilen eşyalardan (gıda maddeleri, yakacak maddeleri vb.) yararlanılması için bu eşyaların hak sahibince tüketilmesi gerektiğinden, mülkiyetin ona devredilmesi gerekmektedir⁸⁸. Bu bağlamda genel intifa hakkı sahibine tüketme yetkisinin tanınmaması kuralına bir istisna getirilerek, tüketilebilen eşya üzerinde kurulan intifa hakkında hak sahibine tüketme yetkisi tanınmakta ve eşyanın mülkiyeti hak sahibine geçmektedir⁸⁹.

Lehine gerçek olmayan intifa tanınan kişi bir başka deyişle hak sahibi, söz konusu eşya üzerinde asıl malikin hak ve yetkilerine sahip olmakla birlikte, asıl malike karşı intifa süresinin bitiminde tüketilebilen eşyanın değerini tazmin etmeyi borçlanır. TMK 819. maddesi uyarınca⁹⁰, hak sahibi hakkın konusu olan eşyanın hakkın kurulduğu andaki değerini malike borçlanmaktadır⁹¹. Aynı maddenin ikinci fıkrasında⁹² düzenlenen bir diğer husus ise hak sahibinin malvarlığına dahil olan bu eşya üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmesine ilişkindir. Bu hüküm gereğince, aksi kararlaştırılmadıkça hak sahibi, değeri

⁸⁶ AYBAY/HATEMİ, s. 262; ERTAŞ, s.476; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 853.

⁸⁷ OĞUZMAN /SELİÇİ /OKTAY ÖZDEMİR, s. 853.

⁸⁸ SİRMEN, s. 552.

⁸⁹ CANARSLAN, s. 10.

⁹⁰ TMK 819/I gereğince; “tüketilebilen şeylerin mülkiyeti, aksi kararlaştırılmadıkça, intifa hakkı sahibine geçer; ancak, intifa hakkı sahibi geri verme sırasında bu şeylerin o günkü değerini ödemekle yükümlü olur”.

⁹¹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 681; AYBAY/HATEMİ, s. 262; ERTAŞ, s.476.

⁹² TMK 819/II uyarınca; “intifa hakkı sahibi, değeri biçilerek kendisine teslim olunan diğer taşınırlar üzerinde, aksi kararlaştırılmadıkça, serbestçe tasarrufta bulunabilir; ancak, bu yetkisini kullandığı takdirde bu şeylerin biçilen değerlerini geri verme sırasında ödemekle yükümlü olur. Bu ödeme, tarım işletmesi gereçleri, hayvan sürüleri, ticarî mallar veya benzeri şeylerde aynı cins ve nitelikte eşya verilmesi suretiyle yerine getirilebilir”.

saptanarak kendisine teslim edilmiş olan tüketilebilen bir eşya üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir. Hak sahibi bu yetkisini kullandığı takdirde, eşyanın saptanmış olan değerini geri verme sırasında ödemekle yükümlüdür. Ayrıca söz konusu eşya hak sahibinin malvarlığıyla birlikte mirasçılara intikal edebilir⁹³.

Teminat konusu bakımından inceleme yapıldığında, Türk Medeni Kanunu'nda malikin hakkının tehlikeye düştüğünü ispat ederek, intifa hakkı sahibinden teminat isteyebileceği görülmektedir. Ancak gerçek olmayan intifa durumunda malik, haklarının tehlikeye düştüğünün ispatına gerek olmaksızın teminat isteyebilmektedir⁹⁴. Bu anlamda, gerçek olmayan intifada tüketilebilen eşyanın mülkiyetinin hak sahibine devrediliyor olması malikin hakları bakımından bir tehlike olarak değerlendirilmiş ve teminat istemi için bu durum yeterli görülmüştür⁹⁵.

Gerçek olmayan intifanın, hukuksal niteliği açısından bir borç ilişkisi doğurduğu kabul edilmektedir. Gerçek olmayan intifa, doktrinde intifa hakkının özel bir çeşidi olarak ifade edilmekle birlikte, mülkiyetin devrini gerektirdiği için farklı bir hukuksal durum söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, gerçek olmayan intifaya, intifa hakkına ilişkin hükümlerden ancak bir kısmı uygulanabilir. İntifanın sona ermesine ilişkin hükümlerden de sadece niteliğine uygun düşenler gerçek olmayan intifaya uygulanabilir⁹⁶. Dolayısıyla bu hükümlerden, süreye bağlı intifa hakkında sürenin dolması, yasal intifa hakkında sebebin ortadan kalkması gibi durumlarda gerçek olmayan intifa kendiliğinden sona ermektedir. Bunun yanı sıra, hukukî işlemle veya mahkeme kararıyla da hakkın sona ermesi mümkündür. Hak sahibinin ölümü durumunda bu hak sona ermekte ve bunun sonucunda tüketilebilen eşya üzerinde kurulan intifa ilişkisi hak sahibinin karşı tarafa eşyanın değerini borçlandığı borç ilişkisine dönüşmektedir. Dolayısıyla bu durumda şahsî borç söz konusu olmakta ve mirasçılara devredilebilmektedir⁹⁷. Buna karşılık intifa konusu eşyanın bakımı, korunması, özen gösterme yükümlülüğü, sigorta

⁹³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 853.

⁹⁴ KAÇAK, s. 534. TMK 808. maddesi uyarınca haklarının tehlikeye düştüğünü ispat eden malik, intifa hakkı sahibinden güvence isteyebilir. İntifa hakkının konusu tüketilebilen şey veya kıymetli evrak ise malik tehlikenin ispatına gerek olmaksızın teslimden önce de güvence isteyebilir. Kıymetli evrakın güvenilir bir yere tevdi edilmesi güvence yerine geçer.

⁹⁵ KARADENİZ ÇELEBİCAN, 2015, s. 262.

⁹⁶ ESENER/GÜVEN, s. 371.

⁹⁷ CANARSLAN, s. 19.

ettirilmesi ve söz konusu eşyanın devrinin yasağına ilişkin hükümler gerçek olmayan intifaya doğası gereği uygulanamamaktadır⁹⁸.

SONUÇ

Roma Hukuku'nda intifa hakkı (*ususfructus*); tüketilemeyen ve misli olmayan eşyalar üzerinde kurulabilen bir haktır. İntifa hakkı kullanma (*usus*) ve yararlanma (*fructus*) yetkisi vermekte, bu hak sona erdiğinde ise intifa hakkı sahibi eşyayı malike iade etmek zorundaydı. Dolayısıyla mülkiyet her zaman malikte kalmakta, intifa hakkı sahibine geçmemekteydi. Malikte sadece tasarrufta bulunma yetkisi (*abusus*) kalmakta ve bu hukuksal durum çıplak mülkiyet (*nuda proprietas*) olarak ifade edilmekteydi. Türk Hukuku'nda da intifa hakkı Roma Hukuku'ndakine benzer şekilde tanımlanmakta ve üzerinde intifa hakkı bulunan mülkiyet doktrinde “çıplak mülkiyet” ya da “kuru mülkiyet” gibi kavramlarla ifade edilmektedir.

Roma Hukuku'nda ilk dönemlerde, tüketilebilen eşyalar intifa hakkının konusunu oluşturamazdı. Bir malvarlığının tamamı ya da bir kısmı üzerinde intifa hakkı vasiyet edildiğinde, içinde bulunan tüketilebilen eşyalar verasetten hariç tutulmaktaydı. Zamanla, içinde tüketilebilen eşyaların da bulunduğu bir malvarlığı üzerinde intifa hakkına yönelik bir vasiyetin geçerli olup olmayacağı sorunsalının ortaya çıkmasıyla, bir *senatus consultum* kabul edilmiştir. Bu *senatus consultum* doğrultusunda muayyen mal vasiyeti ile bırakılan eşyaların tamamı üzerinde intifa hakkının geçerli olacağı kabul edilmiştir. Tüketilebilen eşyalar üzerinde kurulabilen intifa hakkı; intifa benzeri (*quasi ususfructus*) olarak yeni bir hukuki kavramla ifade edilmiştir. Böylece intifa hakkı için öngörülmuş bulunan bir durum, intifa benzerine uyarlanarak uygulama imkânı sağlanmakla birlikte, bu yolla bir malvarlığının tümü, para, haklar ve elbise gibi yıpranabilen eşyalar üzerinde intifa hakkının tanınması mümkün kılınmıştır.

İntifa benzeri (*quasi ususfructus*) olarak ifade edilen bu hak Türk Hukuku'nda düzenlenmiş bulunan gerçek olmayan intifanın temelini oluşturmaktadır. Gerçek olmayan intifa; genel intifa hakkından farklı bir hukuksal durum olarak ifade edilmekle birlikte, sadece tüketilebilen eşyaları kapsamaktadır. Roma Hukuku'ndan farklı olarak, Türk Hukuku'nda haklar ve malvarlığı üzerinde kurulan intifa hakkı, özel intifa çeşitlerinin ayrı bir bölümünü oluşturmakta ve kullanmakla tüketilmeyen, kendiliğinden eskiyen

⁹⁸ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR, s. 853.

eşyalar gerçek olmayan intifanın konusu içerisinde değerlendirilmemektedir.

İntifa benzerinin kurulması Roma Hukuku'nda muayyen mal vasiyeti (*legatum*) yoluyla olmaktadır. Bu durumda, hak sahibinin hakka konu olan eşyaların mülkiyetini doğrudan kazanması mümkün değildir. Söz konusu eşyaların mülkiyetini, duruma göre ya mirasçıdan ya da lehine mülkiyet hakkı vasiyet edilen kişiden talep etmesi gerekirdi. Bunun yanı sıra sağlararası bir hukuki işlemle intifa benzeri tanınması mümkün değildir. Taraflar sağlararası bir hukuki işlemle tüketilebilen eşyaları aynı miktar ve nitelikte iade şartıyla devretmek isterlerse karz sözleşmesi (*mutuum*) yapma yoluna giderlerdi. Gerçek olmayan intifa ise tarafların anlaşmasıyla kurulmakta ve tüketilebilen eşyaların mülkiyeti intifanın kurulmasıyla yani zilyetliğin devriyle birlikte intifa hakkı sahibine geçmektedir.

İntifa benzeri hem malik hem de hak sahibi bakımından çeşitli hüküm ve sonuçlar doğurmaktadır. Bu hükümler mülkiyetin kazanılması, teminat verme zorunluluğu ve iade borcunun kapsamına ilişkindir. İntifa benzerinin tanınmasıyla intifa hakkını kuran asıl malikin mülkiyeti sona erdiği için hak sahibi eşyalar üzerinde gerçek anlamda bir mülkiyet hakkı kazanırdı. Mülkiyet hakkının kazanılmasının bir sonucu olarak, hak sahibi eşyayı tüketebilir ve tasarruf edebilirdi. Bu anlamda, mirasçılara intikal eden bir hak söz konusu olurdu. Hak sahibinin teminat verme zorunluluğu ise ancak hakkın sona ermesiyle birlikte aynı miktar ve nitelikteki bir eşyanın iade edilmesi ya da bu eşyaların değerinin ödenmesi borcuna yönelikti. Eşyaların değerini ödeme durumunda, asıl malik bir alacak hakkı elde eder ve bu alacak hakkının kapsamı eşya üzerinde kullanımın başladığı gündeki değeri kadar olurdu.

Gerçek olmayan intifanın kurulmasında; tüketilebilen eşyanın mülkiyeti, lehine intifa hakkı tanınan kişiye devredildiği için, hak sahibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerine sahip olurken, aynı zamanda mirasçılara intikal eden bir hak söz konusu olur. Buna karşılık, asıl malike karşı intifa süresinin bitiminde tüketilebilen eşyanın hakkın kurulduğu andaki değerini tazmin etmeyi borçlanmaktadır.

Roma Hukuku'nda intifa benzeri, hak sahibinin ölümü, hak sahibinin *capitis deminutio*'ya uğraması ve vasiyeti yapan kişi tarafından belirlenmiş olan sürenin dolması ile sona ererdi. Türk Hukuku'nda ise intifa hakkının sona ermesine ilişkin düzenlemeler, niteliğine uygun düştüğü ölçüde intifa benzerine de uygulanabildiğinden, bu hak kanunun öngördüğü belli durumlarda sona erebilmektedir. Bu durumlar; süreye bağlı intifa hakkında

sürenin dolması, yasal intifa hakkında sebebin ortadan kalkması, hukukî işlemle veya mahkeme kararıyla hakkın sona erdirilmesidir. Hak sahibinin ölümü durumunda da bu hak sona ermektedir.

İntifa benzerinin özellikleri hem Roma Hukuku'nda hem de Türk Hukuku'nda benzer şekilde yer almaktadır. Roma Hukuku'ndaki intifa benzeri kavramı ile Türk Hukuku'ndaki gerçek olmayan intifa kavramı arasındaki ilişki bu hakkın tanımıyla sınırlı değildir. Roma Hukuku'ndaki intifa benzerine ilişkin hukuki yaklaşımlar Türk Hukuku'nu etkilemekle birlikte, bugün modern hukukun konuya ilişkin düzenlemelerinin de temelini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKİPEK Jale/AKINTÜRK Turgut/ATEŞ Derya: **Eşya Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- AYBAY, Aydın/HATEMİ Hüseyin, **Eşya Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.
- BERGER, Adolf: **Encyclopedic Dictionary, of Roman Law**, Philadelphia, 1991.
- CANARSLAN, Gökçe: "Tüketilebilen Eşya Üzerinde Kurulan İntifa Hakkı", **ERÜHFD**, C. XIV, S. 1, 2019, ss. 1-29,
- DI MARZO, Salvatore: **Roma Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1954.
- ERDOĞMUŞ, Belgin: **Roma Eşya Hukuku**, Der Yayınları, İstanbul, 2003.
- ERTAŞ, Şeref: **Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Eşya Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- ESENER, Turhan/GÜVEN, Kudret: **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.

- HAUSMANINGER, Herbert /SELB, Walter: **Römisches Privatrecht**, Böhlau Verlag, Wien, 2001.
- HONSELL, Heinrich: **Römisches Recht**, Zürich, 2011.
- KAÇAK, Nazif: **Emsal İçtihatlarla Yeni Türk Medeni Hukukunda Eşya Hukukuna İlişkin Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan: **Roma Eşya Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan: **Roma Hukuku Tarihi Giriş-Kaynaklar-Genel Kavramlar Şahsın Hukuku-Hakların Korunması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- KASER, Max: **Roman Private Law**, Hamburg, 1965.
- KASER, Max /KNÜTEL, Rolf: **Römisches Privatrecht**, München, 2005.
- KOSCHAKER, Paul/AYİTER, Kudret.: **Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları**, Ankara, 1983.
- KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan: **Roma Hukukunda İntifa Hakkı (Ususfuctus)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998.
- KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan: **Roma Hukuku'nda Vasiyet (Testamentum)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- LEAGE, Richard William: **Roman Private Law**, London, 1942.
- OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: **Eşya Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.
- ÖZEN, Burak: “İntifa Hakkı Konusu Taşınmazdan Elde Edilen Doğal Ürünler”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1-2, 2003, ss. 669-682, s. 669.
- ÖZEN, Burak: “İntifa Hakkının Kullanılmasının Devri Kavramı ve Bu Kavramın İntifa Hakkının Hacziyle İlişkisi”, **Prof.Dr.Hüseyin Hatemi'ye Armağan**, C.II, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009, ss. 1269-1290.
- ÖZEN, Burak: **Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

- ÖZTAN, Bilge: **TMK–Türk Medeni Kanunu**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- PAMPALONI, Muzio: “Sull’Oggetto Del Quasi Usufrutto”, **BIDR**, 19, Roma, 1907, ss. 85-131.
- PIERRE, Barbara, “Classification of Property and Conceptions of Ownership in Civil and Common Law”, **Revue Générale De Droit**, Volume 28, Number 2, June 1997, ss. 235–274.
- POLATER, Salih: **İntifa Hakkının Denkleştirilmesi ve Tenkisi**, Hacettepe HFD, C. 8, S. 2, 2018, ss. 138 – 166.
- RADO, Türkan: **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997.
- ROBY, Henry John.:**Roman Private Law In The Times Of Cicero And Of The Antonines**, C.II, New Jersey, 2000.
- SİRMEN, LALE: **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2019.
- SOHM, Rudolf/LEDLIE, James Crawford: **The Institutes: A Text-Book of The History and System of Roman Private Law**, Oxford, 1994.
- UMUR, Ziya: **Roma Hukuku Ders Notları**, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.
- UMUR, Ziya: **Roma Eşya Hukuku-Ayni Haklar**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.
- UMUR, Ziya: **Roma Hukuku Lügatı**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1975.
- WATSON, Alan: **Studies in Roman Private Law**, The Hambledon Press, London, 1991.
- WILLIAM, SMITH/WILLIAM, WAYTE/MARINDIN, G. E.: **A Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, London, 1890.
- YILMAZ, Ejder: **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

LATİNCE METİNLER İÇİN YARARLANILAN KAYNAKLAR

Birks, P./ McLeod, G.: *Justinian’s Institutes*, New York 1993.

- Gordon, W.M./Robinson, O.F.: The Institutes of Gaius, London 1997.
Gaius (Çev. Rado, Türkan) Institutiones-Borçlar Kısımı, İstanbul 1953.
Iustinianus (Çev. Umur, Ziya) Institutiones, İstanbul 1968.
Watson, A.: The Digest of Justinian, Vol. 1-4, Philadelphia 1998.
https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/digest_Scott.htm
<http://www.thelatinlibrary.com/justinian.html>

KISALTMALAR

- AÜEHFD:** Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
BIDR : Bulletino dell' istituto di diritto romano
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
D. : Digesta
ERÜHFD: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Gaius Ins. : Gaius Institutiones
Hacettepe HFD: Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi
Iust. Ins. : Iustinianus Institutiones
M. Ö. : Milattan önce
M. S. : Milattan sonra
pr. : Principium
S. : Sayı
s. : Sayfa
TMK: Türk Medeni Kanunu
vd. : Ve devamı
METİN DİZİSİ

DIGESTA

4.5.11 Paulus

7.1.1 Paulus

7.1.15.4 Ulpianus

7.5.1 Ulpianus

7.5.2 pr. Gaius

7.5.3 Ulpianus

7.5.9 Paulus

7.9.7.1 Ulpianus

7.9.9.3 Ulpianus

GAIUS INSTITUTIONES

2.30

IUSTINIANUS INSTITUTIONES

2.4. pr.

2.4.2

2.4.3-4

2.10.1

